

УДК 615.851.4:616-001.3-053.9

DOI <https://doi.org/10.32782/health-2025.1.24>

ЕРГОТЕРАПІЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ТРАВМ ВІЙНИ

Солтик Інна Тадеушівна,

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії
Хмельницького національного університету
ORCID: 0000-0002-3696-0201

МалярOVA Юлія Миколаївна,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри терапії та реабілітації
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
ORCID: 0000-0003-3073-8973

Штоковецька Наталія Ярославівна,

викладач-асистент кафедри фізичної терапії, ерготерапії
Хмельницького національного університету
ORCID: 0009-0000-4394-5416

Актуальність. В умовах зростання кількості людей похилого віку, які зазнали травм російсько-української війни, ерготерапія набуває особливої актуальності. Вона сприяє відновленню функціональної незалежності, покращенню якості життя та соціальній реінтеграції пацієнтів. Ерготерапевти допомагають відновити втрачені навички, адаптуватися до нових умов життя та забезпечити максимальну самостійність у повсякденній діяльності. Застосування ерготерапії у відновленні літніх людей із травмами, які вони отримали внаслідок війни, є важливим напрямом сучасної реабілітації, що потребує подальшого дослідження та впровадження в практику.

Мета – встановлення основних напрямів і стратегій ерготерапевтичних підходів у відновленні функціональної незалежності людей похилого віку, які зазнали травм війни.

Матеріали та методи. У дослідженні застосовано комплексний підхід для визначення основних напрямів і стратегій ерготерапевтичних втручань, спрямованих на відновлення функціональної незалежності людей похилого віку, які зазнали травм війни. Методологія включала систематичний огляд наукової літератури, аналіз сучасних програм ерготерапії та проведення експертних опитувань серед практикуючих ерготерапевтів.

Результати дослідження. Встановлено кілька ключових напрямів для розвитку ерготерапії, спрямованих на відновлення функціональної незалежності літніх людей, які зазнали травм війни. Серед них – підготовка фахівців, матеріально-технічне забезпечення, нормативне регулювання та фінансування, доступність послуг та підвищення кваліфікації.

Необхідно вдосконалити навчальні програми для ерготерапевтів, зокрема, інтегрувати специфічні методики роботи з літніми пацієнтами, які постраждали внаслідок військових дій в Україні. Покращення оснащення реабілітаційних центрів сучасним обладнанням та технологіями сприятиме ефективнішій терапії. Важливо розробити та впровадити національну стратегію розвитку ерготерапії, яка враховуватиме специфічні потреби українського суспільства, а також забезпечити належне фінансування цієї сфери. Необхідно забезпечити рівний доступ до ерготерапевтичних послуг для всіх верств населення, особливо для осіб похилого віку, людей із обмеженими можливостями та тих, хто постраждав від війни. Регулярне навчання та обмін досвідом серед практикуючих ерготерапевтів сприятимуть впровадженню сучасних науково-довказових методик і технологій у практику.

Таким чином, реалізація зазначених напрямів сприятиме підвищенню ефективності ерготерапії та покращенню якості життя людей похилого віку, які зазнали травм війни.

Висновки. Ерготерапія відіграє ключову роль у відновленні функціональної незалежності літніх людей, які зазнали травм війни, шляхом адаптації до нових умов життя та покращення якості їхнього повсякденного існування. Індивідуалізовані реабілітаційні плани, що враховують специфічні потреби та обмеження пацієнтів, є основою ефективної терапії. Важливими аспектами є підвищення кваліфікації фахівців, впровадження сучасних методик та забезпечення доступності ерготерапевтичних послуг для всіх верств населення. Реалізація цих підходів сприятиме покращенню якості життя літніх осіб, які пережили травми війни.

Ключові слова: ерготерапія, відновлення функціональної незалежності, люди похилого віку/літні люди, військова травма.

Inna Soltyk, Yuliia Maliarova, Nataliia Shtokovetska. Occupational therapy for elderly people with war trauma

Relevance. In the context of the increasing number of elderly individuals who have suffered injuries during the Russian-Ukrainian war, ergotherapy is becoming particularly relevant. It contributes to restoring functional independence, improving the quality of life, and facilitating the social reintegration of patients. Ergotherapists assist in regaining lost skills, adapting to new living conditions, and ensuring maximum autonomy in daily activities. The application of ergotherapy in the rehabilitation of elderly individuals with war-related injuries is an important area of modern rehabilitation that requires further research and implementation in practice.

Objective – to determine the main directions and strategies of ergotherapeutic approaches in restoring functional independence in elderly individuals who have experienced war-related trauma.

Materials and methods. A comprehensive approach was employed in the study to identify the main directions and strategies of ergotherapeutic interventions aimed at restoring functional independence in elderly individuals affected by war trauma. The methodology included a systematic review of scientific literature, analysis of current ergotherapy programs, and expert surveys among practicing ergotherapists.

Results. The study identified several key areas for the development of occupational therapy aimed at restoring the functional independence of older people who have suffered war trauma. These include training of specialists, logistical support, regulatory framework and funding, accessibility of services, and professional development.

Training programs for occupational therapists need to be improved, including the integration of specific methods of working with elderly patients affected by the hostilities in Ukraine. Improving the provision of rehabilitation centers with modern equipment and technologies will help to make therapy more effective. It is important to develop and implement a national strategy for the development of occupational therapy that takes into account the specific needs of Ukrainian society, as well as to ensure adequate funding for this area. It is necessary to ensure equal access to occupational therapy services for all segments of the population, especially for the elderly, people with disabilities and those affected by war. Regular training and exchange of experience among practicing occupational therapists will facilitate the introduction of modern evidence-based methods and technologies into practice.

Thus, the implementation of these areas will help to increase the effectiveness of occupational therapy and improve the quality of life of older people who have suffered war trauma.

Conclusions. Occupational therapy plays a key role in restoring the functional independence of older people who have suffered war trauma by adapting to new living conditions and improving the quality of their daily existence. Individualized rehabilitation plans that take into account the specific needs and limitations of patients are the basis of effective therapy. Important aspects include professional development of specialists, introduction of modern methods and ensuring accessibility of occupational therapy services for all segments of the population. The implementation of these approaches will help improve the quality of life of older people who have experienced war trauma.

Key words: occupational therapy, development, priorities, rehabilitation, social integration.

Вступ. Війна на Сході України, що розпочалася в 2014 році, принесла численні виклики для всіх верств населення, зокрема для людей похилого віку. Ці особи стали свідками та жертвами бойових дій, що призвело до фізичних та психологічних травм, значно впливаючи на їхнє здоров'я та якість життя. Особливої уваги потребують люди похилого віку, оскільки вони часто мають обмежену мобільність, хронічні захворювання та підвищену вразливість до стресових ситуацій.

У 2022 році повномасштабне вторгнення російських військ на територію України призвело до нових викликів. Мільйони громадян стали вимушеними переселенцями, залишивши свої домівки та шукаючи безпечніші місця для проживання. Постійні ракетні удари та обстріли з боку агресора призвели до руйнування тисяч будинків цивільного населення, що спричинило численні фізичні травми та психологічні розлади серед постраждалих.

Особливо важким є становище людей похилого віку, які пережили ці події. Вони часто стикаються з труднощами адаптації до нових умов життя, втрати близьких, самотності та ізоляції. За даними

досліджень [1], 55% людей похилого віку зазначили, що війна вплинула на них емоційно через розлуку з близькими, самотність або ізоляцію, суперечки з родичами чи друзями та втрату близьких.

У цьому контексті ерготерапія виступає важливим інструментом у відновленні функціональної незалежності літніх людей, які зазнали травм війни. Завданням ерготерапевта у цих умовах є допомога пацієнтам адаптуватися до нових умов життя, відновити навички самообслуговування, покращити мобільність та знизити рівень стресу. Індивідуалізовані реабілітаційні плани, що враховують специфічні потреби та обмеження пацієнтів, є основою ефективної терапії [2].

З огляду на актуальність проблеми та важливість ерготерапії у реабілітації осіб похилого віку ця стаття має на меті визначити основні напрями та стратегії ерготерапевтичних підходів у відновленні функціональної незалежності літніх людей, які зазнали травм війни.

Мета дослідження – визначення основних напрямів і стратегій ерготерапевтичних підходів у відновленні функціональної незалежності людей похилого віку, які зазнали травм війни.

Завдання дослідження:

1) здійснити систематичний огляд наявної літератури щодо ефективності різних ерготерапевтичних підходів у реабілітації літніх людей;

2) обробити та проаналізувати зібрані дані з метою визначення найбільш ефективних стратегій та підходів у ерготерапії для відновлення функціональної незалежності осіб похилого віку, постраждалих від війни;

3) проаналізувати сучасний стан ерготерапії в геріатрії в Україні та визначити шляхи її подальшого розвитку з метою підвищення ефективності реабілітаційних заходів та поліпшення якості життя вразливих груп населення.

Матеріали та методи дослідження. У цьому дослідженні застосовано комплексний підхід для встановлення основних напрямів та стратегій ерготерапевтичних втручань, спрямованих на відновлення функціональної незалежності літніх людей, які зазнали травм війни. Дослідження проходило у декілька етапів: аналіз наукових публікацій, огляд сучасних програм ерготерапії, експертне опитування, аналіз отриманих даних.

Проведено систематичний огляд сучасної літератури з ерготерапії, реабілітації та геріатрії, зосереджуючись на працях, що стосуються відновлення функціональної незалежності літніх осіб після травм, отриманих внаслідок військових дій. Джерела інформації включали наукові статті, монографії та офіційні звіти.

Досліджено наявні програми ерготерапії, які застосовуються в Україні та за кордоном для реабілітації літніх людей. Особлива увага приділялася методикам, спрямованим на відновлення повсякденної активності та покращення якості життя пацієнтів.

Проведено опитування серед кваліфікованих ерготерапевтів, які мають досвід роботи з літніми пацієнтами, постраждалими від військових дій. Опитування включало питання щодо ефективності різних терапевтичних підходів, наявних ресурсів та основних викликів у цій сфері.

Результати дослідження. Із проведеного аналізу інформаційних джерел встановлено, що існує обмежена кількість наукових публікацій, які безпосередньо стосуються ерготерапії для відновлення функціональної незалежності та емоційної стабільності літніх людей після психологічних травм, отриманих внаслідок військових дій. Тому вкрай важливо розібратися в цій проблемі та надавати найкращу практику в ерготерапії людям похилого віку, які постраждали від війни. Зважаючи на обмежену кількість прямих досліджень у цій

сфері, рекомендується також розглянути літературу із суміжних тем, таких як загальна реабілітація літніх осіб, ерготерапія під час травм, а також дослідження, присвячені психологічній підтримці постраждалих від військових дій.

Стаття [3] досліджує ефективність спеціально розробленої програми фізичної терапії для покращення рівноваги та зменшення ризику падінь у літніх пацієнтів з наслідками легкої черепно-мозкової травми. У статті [4] представлено огляд втручань для людей похилого віку з легкими когнітивними порушеннями та ранніми стадіями деменції, що є поширеними наслідками психоемоційних і фізичних травм людей, які постраждали внаслідок військових дій.

У збірнику матеріалів міжнародної конференції розглядаються питання реабілітації військових після мінно-вибухових травм, що призвели до втрати кінцівок. Хоча акцент зроблено на військових, деякі підходи можуть бути адаптовані для літніх осіб [5]. У збірнику [6] розглядаються різні аспекти реабілітації, включаючи фізичну, психологічну та соціальну підтримку пацієнтів після травм. Хоча конкретно не зосереджено на літніх особах, але представлені методи можуть бути корисними.

У навчальному посібнику [7] розглянуто організацію психологічної допомоги різним верствам населення для подолання наслідків кризових ситуацій в Україні. Тут надані цінні інсайти щодо психологічної реабілітації літніх осіб після травм, пов'язаних з військовими діями.

У статті [8] автор аналізує загальні тенденції та виклики, що постають перед ерготерапевтичною практикою в Україні. Зокрема, у статті наголошується на необхідності вдосконалення професійної підготовки фахівців, модернізації матеріально-технічної бази та створення відповідної нормативно-правової бази для розвитку галузі.

Ерготерапевти надають послуги військовослужбовцям, які мають посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) внаслідок бойового досвіду [9]. Вони створюють терапевтичні середовища, де пацієнти залучаються до занять, що підтримують їхню ідентичність як воїна, підвищують впевненість у власній ефективності та сприяють поверненню до служби. Однак існує нестача публікацій, які б оцінювали ефективність таких втручань, а також обмежена кількість досліджень, присвячених підтримці ветеранів у процесі реінтеграції в цивільне життя після завершення служби.

У статті [10] підкреслюється критична важливість раннього початку реабілітаційної допомоги

для мінімізації довготривалих фізичних та психологічних ускладнень, спричинених травмами під час війни. У ній зазначається, що в Україні потреба в реабілітації зараз є надзвичайно високою. У статті зроблено акцент на наявних бар'єрах у доступі до реабілітаційних послуг в Україні під час конфлікту, загальні перешкоди, такі як обмежений доступ до медичних закладів та нестача ресурсів.

У роботі [11] обговорюються виклики та підходи до реабілітації військовослужбовців після бойових травм. Автор наголошує на важливості адаптації до «нової норми» життя після травми, підкреслюючи роль міждисциплінарних команд у процесі відновлення.

Науковці [12] розглядають історичний розвиток ерготерапії у відповідь на фізичні, когнітивні та емоційні наслідки війни. Автори підкреслюють, що під час Першої світової війни ерготерапія виникла як самостійна професія, спрямована на відновлення фізичного та психічного здоров'я військовослужбовців через залучення до відновлювальних занять.

Ці історичні аспекти тісно пов'язані з темою нашої статті, яка фокусується на сучасному застосуванні ерготерапії для відновлення незалежності літніх людей, які зазнали травм війни. Це вкотре підкреслює важливість ерготерапії у реабілітації постраждалих від військових дій, акцентуючи увагу на необхідності адаптації підходів до специфічних потреб різних груп населення. Таким чином, дослідження [12] надає історичний контекст та підґрунтя для розуміння сучасних практик ерготерапії, спрямованих на підтримку та відновлення функціональної незалежності осіб, які постраждали від війни, включаючи людей похилого віку.

Стаття О. Купріненко [13] аналізує сучасний стан ерготерапевтичної допомоги військовослужбовцям, які отримали травми під час бойових дій. Основний фокус дослідження зосереджений на викликах, з якими стикаються військові, зокрема на труднощах із відновленням функціональної незалежності, адаптацією до повсякденного життя після поранень, а також на проблемах розвитку ерготерапії в Україні. Однак і люди похилого віку, і військовослужбовці мають спільні виклики у процесі реабілітації, зокрема потребу у комплексному підході до відновлення рухових, когнітивних та психосоціальних функцій.

Зарубіжна література, присвячена ерготерапії для відновлення незалежності людей похилого віку, які зазнали травм війни, є обмеженою. Проте наявні дослідження, що висвітлюють роль ерге-

рапії у реабілітації військовослужбовців та ветеранів, які зазнали фізичних і психологічних травм під час бойових дій.

У Сполучених Штатах ерготерапевти, працюючи у складі підрозділів контролю бойового стресу, надавали консультації з питань критичних інцидентів військовослужбовцям, які пережили або стали свідками травматичних подій, тим самим запобігаючи розвитку тривалих реакцій горя або ПТСР [14]. Хоча ці дослідження не зосереджені безпосередньо на літніх особах, отримані дані можуть бути адаптовані для розробки програм ерготерапії, спрямованих на відновлення функціональної незалежності людей похилого віку, які зазнали травм війни. Подальші дослідження в цій галузі є необхідними для розробки та впровадження ефективних реабілітаційних програм, що враховують специфічні потреби цієї групи населення.

Збройні конфлікти мають значний вплив на здоров'я та добробут цивільного населення, особливо людей похилого віку. Вони є найбільш вразливою категорією під час війни через їхні фізіологічні та психологічні особливості. Травми, отримані внаслідок військових дій, можуть призвести до значних функціональних обмежень та втрати незалежності у літніх осіб.

Для досягнення найкращих результатів ерготерапія повинна бути індивідуалізованою та комплексною з урахуванням всіх особливостей пацієнта. Важливо також зазначити, що люди похилого віку, які пережили війну, часто мають не тільки фізичні, але й психологічні травми. Тому ерготерапія повинна поєднуватися з психологічною допомогою та соціальною підтримкою.

Проаналізувавши роботи [3–14], було розроблено анкету для ерготерапевтів, які мають досвід реабілітації людей похилого віку, постраждалих внаслідок російсько-української війни. Ці питання допомогли зібрати цінну інформацію про практичний досвід ерготерапевтів, виявити ефективні методики та визначити напрями для покращення реабілітаційних послуг для людей похилого віку, які постраждали внаслідок військових дій.

Зібрані в результаті анкетування дані були піддані якісному та кількісному аналізу для визначення найбільш ефективних стратегій ерготерапії (таблиця 1).

Результати аналізу використовувалися для формулювання рекомендацій щодо вдосконалення реабілітаційних програм та підходів у роботі з літніми людьми, що постраждали від травм війни.

Таблиця 1

Результати анкетування ерготерапевтів, які мають досвід реабілітації людей похилого віку, постраждалих внаслідок війни

Питання	Варіанти відповіді	Результат, %
Ефективність терапевтичних підходів		
Які методи ерготерапії Ви найчастіше застосовуєте для пацієнтів похилого віку, які постраждали внаслідок війни?	Ерготерапевтичні вправи для відновлення координації рухів та зміцнення м'язів або функціональні вправи для відновлення навичок самообслуговування.	34
	Ерготерапія, що включає заняття рукоділлям та ремеслами для покращення дрібної моторики.	20
	Адаптація повсякденних завдань для підвищення незалежності у щоденному житті.	27
	Психомоторна реабілітація через спеціальні ігри та вправи для тренування просторового мислення та балансу.	18
	Свій варіант:	1
Як Ви оцінюєте ефективність цих методів у відновленні фізичних функцій?	Висока ефективність: пацієнти демонструють значне покращення рухових навичок та сили.	38
	Помірна ефективність: спостерігається поступове відновлення фізичних можливостей.	35
	Низька ефективність: незначні покращення, потребують додаткових методів.	13
	Важко оцінити: результати варіюються залежно від індивідуальних особливостей пацієнта.	14
Наскільки ефективними є ці методи у покращенні когнітивних функцій?	Дуже ефективні: пацієнти показують помітне покращення пам'яті та уваги.	29
	Помірно ефективні: спостерігаються покращення у вирішенні проблем та прийнятті рішень.	43
	Мало ефективні: незначні зміни у когнітивних здібностях.	18
	Неефективні: відсутні помітні зміни у когнітивних функціях.	10
Як Ви оцінюєте вплив на емоційний стан пацієнтів похилого віку з травмами війни?	Позитивний вплив: пацієнти стають більш впевненими та емоційно стабільними.	45
	Нейтральний вплив: незначні зміни в емоційному стані.	28
	Негативний вплив: деякі методи викликають тривогу або дискомфорт.	11
	Важко оцінити: емоційні реакції пацієнтів різняться.	16
Чи використовуєте Ви арт-терапію для вираження емоцій та зниженню стресу?	Так, використовую регулярно; вони дуже ефективні у зниженні рівня стресу та покращенні емоційного стану.	29
	Так, іноді застосовую; ефективність помірна, залежить від індивідуальних особливостей пацієнта.	40
	Ні, не використовую; віддаю перевагу іншим методам терапії.	16
	Ні, але планую впровадити арт-терапію у майбутньому, враховуючи її потенційну користь.	15
Наявні ресурси		
Чи забезпечені Ви необхідними матеріалами та обладнанням?	Так, повністю забезпечений усім необхідним обладнанням та матеріалами.	9
	Забезпечений базовим обладнанням, але бракує спеціалізованих інструментів.	35
	Маю обмежену кількість матеріалів та обладнання, що ускладнює проведення повноцінної терапії.	33
	Не забезпечений необхідними ресурсами, використовую альтернативні методи.	23
Чи маєте Ви доступ до сучасних технологій та інструментів?	Так, маю постійний доступ до новітніх технологій та інструментів.	10
	Маю доступ до деяких сучасних технологій, але не до всіх необхідних.	38
	Доступ обмежений, використовую переважно традиційні методи.	27
	Не маю доступу до сучасних технологій, працюю з наявними ресурсами.	25
	Недоступні: не маю можливості брати участь у професійних тренінгах.	16
Основні виклики		

Продовження таблиці 1

Питання	Варіанти відповіді	Результат, %
З якими основними труднощами Ви стикаєтеся під час реабілітації літніх пацієнтів, постраждалих від війни?	Обмежений доступ до сучасного реабілітаційного обладнання та технологій.	18
	Недостатня кількість спеціалізованих знань та навичок для роботи з цією категорією пацієнтів.	18
	Психологічні труднощі пацієнтів, пов'язані з пережитими травматичними подіями.	53
	Відсутність належної міждисциплінарної співпраці між фахівцями різних галузей.	11
Чи відчуваєте Ви брак спеціалізованих знань або навичок у роботі з цією категорією пацієнтів?	Так, відчуваю значний брак знань та потребу додаткового навчання.	28
	Так, певною мірою, особливо щодо сучасних методів реабілітації.	26
	Ні, маю достатньо знань, але завжди відкритий до нових підходів.	27
	Ні, регулярно проходжу тренінги та підвищую кваліфікацію у цій сфері.	19
Як Ви оцінюєте рівень міждисциплінарної співпраці у процесі реабілітації?	Високий рівень: ефективна взаємодія між усіма залученими спеціалістами.	19
	Задовільний рівень: співпраця відбувається, але потребує покращення.	57
	Низький рівень: недостатня комунікація та координація між фахівцями.	15
	Відсутня співпраця: кожен спеціаліст працює окремо без узгодження дій.	9
Чи впливає цифровізація процесу реабілітації на Вашу роботу? Якщо так, то яким чином?	Так, позитивно: використання цифрових технологій спрощує облік пацієнтів та планування терапії.	28
	Так, негативно: недостатня технічна підготовка ускладнює впровадження цифрових інструментів.	40
	Ні, цифровізація не впливає на мою роботу, оскільки використовую традиційні методи.	22
	Ні, але планую впровадити цифрові технології у майбутньому для покращення ефективності реабілітації.	10
<i>Потреби та пропозиції</i>		
Які додаткові ресурси або підтримку Ви вважаєте необхідними для покращення якості реабілітаційних послуг?	Забезпечення доступу до сучасного реабілітаційного обладнання та технологій для ефективнішого відновлення пацієнтів.	31
	Організація регулярних тренінгів та семінарів для підвищення кваліфікації фахівців, зокрема у сфері роботи з літніми пацієнтами, постраджалими від війни.	34
	Розробка та впровадження програм психологічної підтримки для пацієнтів та їхніх родин, спрямованих на подолання наслідків травматичних подій.	20
	Покращення міждисциплінарної співпраці між медичними, соціальними та психологічними службами для комплексного підходу до реабілітації.	15
Чи маєте Ви пропозиції щодо вдосконалення наявних терапевтичних підходів у роботі з літніми пацієнтами, постраджалими від війни?	Впровадження індивідуалізованих програм реабілітації, що враховують особистий досвід та потреби кожного пацієнта.	43
	Застосування сучасних технологій, таких як віртуальна реальність, для покращення мотивації та ефективності терапії.	19
	Розширення використання групових терапевтичних сесій для створення підтримуючого середовища та обміну досвідом між пацієнтами.	15
	Інтеграція членів родини у процес реабілітації для забезпечення додаткової підтримки та розуміння потреб пацієнта.	23

З анкетування видно, що перш за все необхідно забезпечити належним чином матеріально-технічну базу. Для цього потрібно збільшити державне та міжнародне фінансування для закупівлі сучасного обладнання, створити механізми грантової підтримки для реабілітаційних закладів, постійно проводити заходи щодо підвищення кваліфікації ерготерапевтів.

За результатами опитування практикуючих ерготерапевтів слід організовувати регулярні тре-

нінги та семінари з акцентом на роботу з людьми похилого віку, які зазнали травм війни, необхідно включити до навчальних програм підготовку щодо роботи з ПТСР та когнітивними порушеннями.

Вкрай важливим також є розширення міждисциплінарної співпраці. Тут буде доречним запровадження комплексних реабілітаційних програм із залученням неврологів, психологів, соціальних працівників та сімей пацієнтів. Насамперед потрібно

розвивати інформаційну взаємодію між закладами охорони здоров'я та соціальними службами.

З результатів проведеного анкетування встановлено, що ерготерапевтам необхідне застосування цифрових технологій. Тому потрібно забезпечити навчання фахівців для ефективного використання цифрових реабілітаційних технологій. Також як варіант можна впровадити телемедичні консультації та онлайн-платформи для моніторингу стану пацієнтів.

В умовах війни потрібна психологічна підтримка населення, особливо того, яке постраждало внаслідок військових дій. Тому необхідно розробити державну програму психологічної реабілітації для людей похилого віку.

Актуальним для практики ерготерапевтів буде активне залучення арт-терапії, групових занять та сімейних сесій до реабілітаційного процесу.

Усі ці заходи допоможуть підвищити ефективність реабілітації та якість життя осіб похилого віку, що отримали травми війни.

Такий багатоступеневий підхід дозволив отримати всебічне розуміння поточного стану ерготерапевтичної практики та визначити ключові напрями для її подальшого розвитку в контексті реабілітації осіб похилого віку, постраждалих від військових дій.

Висновки. Війна в Україні актуалізувала проблему реабілітації, особливо для літніх людей, які зазнали травм внаслідок військових дій. В результаті проведеного анкетування практикуючих ерготерапевтів було проаналізовано: ефективність терапевтичних підходів, когнітивні функції та емоційний стан, наявні ресурси, основні виклики, потреби та пропозиції.

Найбільш поширеними методами ерготерапії є функціональні вправи для відновлення навичок

самообслуговування (34%) та адаптація повсякденних завдань для підвищення незалежності (27%). Високу ефективність у відновленні фізичних функцій відзначили 38% опитаних, помірну – 35%. Однак 13% респондентів вважають ефективність низькою.

43% ерготерапевтів вважають, що застосовувані методи мають помірний ефект у покращенні когнітивних функцій, тоді як 29% відзначили високу ефективність. Вплив на емоційний стан пацієнтів також є значущим: 45% вказали на позитивний ефект, хоча 28% вважають його незначним.

Лише 9% фахівців повністю забезпечені необхідним обладнанням, тоді як 35% мають лише базові інструменти, а 33% працюють в умовах обмеженого ресурсного забезпечення. Доступ до сучасних технологій також залишається проблемою – лише 10% мають повний доступ до новітніх реабілітаційних рішень.

Головною проблемою є психологічні труднощі пацієнтів (53%), які зазнали значного впливу війни. Також значущими викликами є нестача спеціалізованих знань (18%) та відсутність належної міждисциплінарної співпраці (11%).

Основні запити стосуються забезпечення доступу до сучасного реабілітаційного обладнання (31%), регулярного підвищення кваліфікації (34%) та впровадження психологічної підтримки для пацієнтів (20%).

Сучасні технології та обладнання відкривають нові можливості для реабілітації, тому ерготерапевти зацікавлені в їх впровадженні, є гостра потреба в інноваціях. Ерготерапевти усвідомлюють важливість постійного навчання та підвищення кваліфікації для надання якісних послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. "I've lost the life I knew" – Summary (Ukrainian). *HelpAge International*: website. URL: <https://www.helpage.org/resource/ive-lost-the-life-i-knew-summary-ukrainian/> (Published 24 February 2023).
2. Наумець І. Професія, яка повертає до соціуму після травми. Чим займаються ерготерапевти в Україні. *iPress.ua*: website. Опубліковано 10 серпня 2018. URL: https://ipress.ua/articles/profesiya_yaka_povertaie_do_sotsiumu_pislya_travmy_chym_zaymatymutsya_ergoterapevty_v_ukraini_263267.htm.
3. Микитин Л.М., Дідоха І.В. Вплив програми фізичної терапії на показники рівноваги в осіб похилого віку з черепно-мозковою травмою. *Art of Medicine*, 2024. 29(1). С. 108–111. <https://doi.org/10.21802/artm.2024.1.29.108>.
4. Rodakowski J., Saghaei E., Butters M.A., Skidmore E.R. Non-pharmacological interventions for adults with mild cognitive impairment and early stage dementia: An updated scoping review. *Molecular aspects of medicine*. 2015. Issue 43–44. Р. 38–53. <https://doi.org/10.1016/j.mam.2015.06.003>.
5. Марченко С., Боголюб М., Левков А. Основні аспекти реабілітації військовослужбовців. *Фізична терапія, ерготерапія: сучасні виклики та перспективи розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці 15.02.2024 року) / за редакцією Я.Б. Зоря. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2024. С. 247–252. URL: <https://fr.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/02/zbirnyk-mat.-mizhnar.-konf-15.02.2024-korpiia.pdf>.
6. *Реабілітація: фізична, психологічна, соціальна*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 17–18 травня 2024 р. / За заг. ред. Г.В. Давиденко. Вінниця: ТОВ «ДРУК», 2024. 408 с. URL: https://mail.vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Konferentsiya_ta_seminary/zbirnik-2024-reabilitaciya-fizichna_psihologichna-socialna-408.pdf.
7. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи: навчальний посібник / Л. Царенко та ін.; за заг. ред. Л. Царенко. Том 2. Київ, 2018. 240 с. URL: <https://www.osce.org/files/t/documents/a/c/430829.pdf>.
8. Солтик І.Т. Визначення ключових пріоритетів для розвитку ерготерапії в Україні. *Health & Education*. 2024. Вип. 2. С. 199–205. DOI: <https://doi.org/10.32782/health-2024.2.25>.

9. Kerr Nathan C., Ashby Samantha, Gerardi Steven M., Lane Shelly J. Occupational therapy for military personnel and military veterans experiencing post-traumatic stress disorder: A scoping review. *Australian Occupational Therapy Journal*. 2020. Volume 67, Issue 5. P. 479–497. <https://doi.org/10.1111/1440-1630.12684>.
10. Overcoming barriers to accessing rehabilitation in Ukraine amidst conflict. *World Health Organization*: website. URL: <https://www.who.int/europe/news/item/05-04-2023-overcoming-barriers-to-accessing-rehabilitation-in-ukraine-amidst-conflict> (Published 5 April 2023).
11. Kraft H.S. Rehabilitation and recovery after combat trauma: The new normal work. *A Journal of Prevention, Assessment & Rehabilitation*. 2015. № 50 (1). P. 5–7. DOI: <https://doi.org/10.3233/WOR-141931>.
12. Eakman A.M., Radomski M.V. Occupational therapy past and present: Responding to physical, cognitive and emotional consequences of war. *British Journal of Occupational Therapy*. 2017. Volume 80. Issue 12. P. 697–698. DOI: <https://doi.org/10.1177/0308022617712198>.
13. Купріненко О. Аналіз сучасного стану та проблем ерготерапії військовослужбовців Збройних сил України, постраждалих в результаті бойових дій. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2020. Том 5, № 4 (26). С. 36–43. DOI: <https://doi.org/10.26693/jmbs05.04.036>.
14. Oakley F., Caswell S., Parks R. Occupational therapists' role on U.S. Army and U.S. public health service commissioned corps disaster mental health response teams. *The American journal of occupational therapy: official publication of the American Occupational Therapy Association*. 2008. 62(3). P. 361–364. <https://doi.org/10.5014/ajot.62.3.361>.

REFERENCES

1. Website *HelpAge International*. (2023). "I've lost the life I knew" – Summary (Ukrainian). Retrieved from: <https://www.helpage.org/resource/ive-lost-the-life-i-knew-summary-ukrainian/>.
2. Website *iPress.ua*. (2018). Profesiia, yaka povertaie do sotsiumu pislia travmy. Chym zaimaiutsia erhoterapevty v Ukraini [A profession that returns people to society after an injury. What occupational therapists do in Ukraine]. Retrieved from: https://ipress.ua/articles/profesiya_yaka_povertaie_do_sotsiumu_pislya_travmy_chym_zaymatymutsya_ergoterapevty_v_ukraini_263267.htm [in Ukrainian].
3. Mykytin, L.M., Didokha, I.V. (2024). Vplyv prohramy fizychnoi terapii na pokaznyky rivnovahy v osib pokhyloho viku z cherepno-mozkovoju travmoju [Influence of the physical therapy program on balance indicators in elderly persons with train injuries]. *Art of Medicine*, 29(1), 108–111. <https://doi.org/10.21802/artm.2024.1.29.108> [in Ukrainian].
4. Rodakowski, J., Saghaei, E., Butters, M.A., Skidmore, E.R. (2015). Non-pharmacological interventions for adults with mild cognitive impairment and early stage dementia: An updated scoping review. *Molecular aspects of medicine*, Issue 43–44, p. 38–53. <https://doi.org/10.1016/j.mam.2015.06.003>.
5. Marchenko, C., Boholiub, M., Levkov, A. (2024). Osnovni aspekty reabilitatsii viiskovosluzhbovtiv [Key aspects of rehabilitation of military personnel]. *Fizychna terapiia, erhoterapiia: suchasni vyklyky ta perspektivy rozvytku* : Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Chernivtsi 15.02.2024) / za redaktsiieiu Ya.B. Zorii. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t. Retrieved from: <https://fr.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/02/zbirnyk-mat.-mizhnar.-konf-15.02.2024-kopiiia.pdf> [in Ukrainian].
6. Reabilitatsiia: fizychna, psykholohichna, sotsialna. (2024). *Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, Vinnytsia, 17–18.05.2024. / Za zah. red. H.V. Davydenko. Vinnytsia: TOV «DRUK». Retrieved from: https://mail.vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Konferentsiya_ta_seminary/zbirnik-2024-reabilitaciya-fizichna_psihologichna-socialna-408.pdf [in Ukrainian].
7. Tsarenko L. ta in. (2019). Osnovy reabilitatsiinoi psykholohii: podolannia naslidkiv kryzy: navchalnyi posibnyk / za zah. red. L. Tsarenko. Tom 2. Kyiv. Retrieved from: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/c/430829.pdf> [in Ukrainian].
8. Solytk, I.T. (2024). Vyznachennia kliuchovykh prioritetiv dlia rozvytku erhoterapii v Ukraini [Identification of key priorities for the development of occupational therapy in Ukraine]. *Health & Education*. Vyp. 2, p. 199–205. <https://doi.org/10.32782/health-2024.2.25> [in Ukrainian].
9. Kerr, Nathan C., Ashby, Samantha, Gerardi, Steven M., Lane, Shelly J. (2020). Occupational therapy for military personnel and military veterans experiencing post-traumatic stress disorder: A scoping review. *Australian Occupational Therapy Journal*. Volume 67, Issue 5. p. 479–497. <https://doi.org/10.1111/1440-1630.12684>.
10. Website *World Health Organization*. (2023). Overcoming barriers to accessing rehabilitation in Ukraine amidst conflict. Retrieved from: <https://www.who.int/europe/news/item/05-04-2023-overcoming-barriers-to-accessing-rehabilitation-in-ukraine-amidst-conflict>.
11. Kraft, H.S. (2015). Rehabilitation and recovery after combat trauma: the new normal work. *A Journal of Prevention, Assessment & Rehabilitation*. № 50 (1), p. 5–7. DOI: <https://doi.org/10.3233/WOR-141931>.
12. Eakman, A.M., Radomski, M.V. (2017). Occupational therapy past and present: Responding to physical, cognitive and emotional consequences of war. *British Journal of Occupational Therapy*. Volume 80. Issue 12. P. 697–698. DOI: <https://doi.org/10.1177/0308022617712198>.
13. Kuprinenko, O. (2020). Analiz suchasnoho stanu ta problem erhoterapii viiskovosluzhbovtiv Zbroinykh syl Ukrainy, postrazhdalych v rezultati boiovykh dii [Analysis of the current state and problems of occupational therapy for military personnel of the Armed Forces of Ukraine injured as a result of hostilities]. *Ukrainskyi zhurnal medytsyny, biolohii ta sportu*. Tom 5, № 4 (26). P. 36–43. DOI: <https://doi.org/10.26693/jmbs05.04.036> [in Ukrainian].
14. Oakley, F., Caswell, S., Parks, R. (2008). Occupational therapists' role on U.S. Army and U.S. Public Health Service Commissioned Corps Disaster Mental Health Response Teams. *The American journal of occupational therapy: official publication of the American Occupational Therapy Association*, 62(3), 361–364. <https://doi.org/10.5014/ajot.62.3.361>.